

99.01 'Het geslacht der leerkrachten. Een onderzoek naar de impact van de seksesamenstelling van het leerkrachtencorps en van de sekse van de directie op de cognitieve prestaties, affectieve vaardigheden en waarden van de leerlingen'

Promotor:

Dhr I. Glorieux en dhr. M. Elchardus – V.U. Brussel

Trefwoorden:

Cognitie, ethische waarden, vrouwelijke onderwijsgevende, affectie, relatie onderwijsgevende - scholier

Promotoren:

Dhr I. Glorieux en dhr. M. Elchardus – V.U. Brussel

Publicatie eindrapport:

april 2003

Samenvatting van de onderzoeksresultaten

De feminisering van het leerkrachtenberoep staat de laatste decennia sterk in de kijker. Nochtans is het een verschijnsel dat tot diep in de 19de eeuw teruggaat. Wel ging het in de vorige eeuw voornamelijk om tendensen in het lager- en het kleuteronderwijs. De feminisering van het secundair onderwijs heeft veel later zijn intrede gedaan. Pas op het einde van de 20ste eeuw hebben de vrouwelijke leerkrachten daar hun mannelijke collega's ingehaald. Het percentage vrouwelijke leerkrachten in het secundair onderwijs is van 1990 tot 2001 constant gestegen, van 49% tot 56%. Sinds 1993 telt het secundair onderwijs in Vlaanderen meer vrouwelijke dan mannelijke leerkrachten.

Vrouwen voelen zich dan ook meer aangetrokken tot een loopbaan in het onderwijs. Dit wordt reeds duidelijk als gekeken wordt naar de studenten in de lerarenopleiding. Het percentage meisjes dat een lerarenopleiding volgt, ligt merkkelijk hoger dan het percentage jongens. Zelfs in studierichtingen waar meisjes ondervertegenwoordigd zijn, vormen zij toch een meerderheid in de groep die binnen die richting een lerarenopleiding volgt.

Echter hoe hoger het onderwijsniveau, hoe minder vrouwelijke leerkrachten men aantreft. In het lager- en kleuteronderwijs vormen vrouwen een overweldigende meerderheid. In het secundair onderwijs is er sinds kort een lichte meerderheid van vrouwen. Bij docenten in het hoger onderwijs zijn vrouwen evenwel nog steeds sterk ondervertegenwoordigd. Hetzelfde geldt wanneer men binnen de onderwijsniveaus kijkt naar de verschillende functies. Ook daar ligt het percentage vrouwen merkkelijk lager bij de hogere functies. De leidinggevende functies zijn in het secundair onderwijs dan ook nog steeds voor mannen weggelegd. Het onderwijs verschilt op dit vlak, ondanks een vrouwelijk overwicht in personeel, nauwelijks van de andere arbeidsmarktsectoren. In het Vlaamse secundair onderwijs wordt meer dan twee derde van de directiefuncties ingevuld door een man.

Verschillen tussen leraren en leraressen

Verschillen in jobaspiraties

De vraag die we ons vervolgens in dit onderzoek stelden was of deze feminisering van het leerkrachtencorps consequenties heeft voor de kwaliteit van het onderwijs. Alvorens deze vraag te beantwoorden, dienden we ons er van te vergewissen of er wel verschillen bestaan tussen mannen en vrouwen tewerkgesteld in het onderwijs. Wanneer gekeken wordt naar jobaspiraties hechten vrouwen over het algemeen meer belang aan het opdoen van ervaringen en de omgang met mensen. Tevens vinden zij het belangrijker dat zij hun job makkelijk kunnen afstemmen op hun gezinsleven. Mannen hechten relatief meer belang aan verantwoordelijkheid, reizen en extrinsieke jobkenmerken zoals het leidinggevend karakter van een job, de extra-legale voordelen of de carrière mogelijkheden. Personen tewerkgesteld in de onderwijssector, zowel mannen als vrouwen, hechten in vergelijking met personen elders tewerkgesteld minder belang aan extra-legale voordelen, de externe waardering en de verantwoordelijkheid, de macht en invloed verbonden aan een job. Zij hechten daarentegen des te meer belang aan het contact met mensen, de werkzekerheid, de tijdsindeling van hun job en de combinatiemogelijkheden van werk en gezin. De jobaspiraties van personen die opteren voor een job in het onderwijs, ook als het om mannen gaat, komen dan ook sterker overeen met de "vrouwelijke" jobaspiraties.

Andere waarden en attitudes

Een opmerkelijk verschil is dat vrouwelijke leerkrachten doorgaans hoger gekwalificeerd zijn dan hun mannelijke collega's. Zo hebben significant meer vrouwen zelf algemeen secundair onderwijs gevolgd tijdens hun secundaire schoolloopbaan en zijn ze vaker in het onderwijs terecht gekomen via een universitaire studie aangevuld met een aggregaatsdiploma.

Op het vlak van waarden, vormen leerkrachten, man of vrouw, sowieso een zeer specifieke groep in onze samenleving. Hun waardepatroon verschilt sterk van de modale Vlaming, alsook van hun leerlingen. Zij zijn in vergelijking met andere volwassenen en hun leerlingen bijvoorbeeld veel verdraagzamer, meer solidair en veel minder individualistisch ingesteld. Eigenlijk zijn ze in hun attitudes heel vrouwelijk. Terecht kunnen we ons dan ook de vraag stellen of mannelijke en vrouwelijke leerkrachten nog wel van elkaar verschillen in hun houdingen. En inderdaad, mannen en vrouwen uit het leerkrachtencorps onderscheiden zich minder sterk van elkaar dan dat bijvoorbeeld bij leerlingen het geval is. Als we het geslacht van de leerlingen zouden voorspellen op basis van hun maatschappelijke houdingen dan zouden we 76% van de leerlingen juist klasseren, bij de leerkrachten 67%. Toch blijft de classificatie van leerkrachten vrij goed, bij toeval zouden we immers slechts 50% van de geslachten juist voorspellen. Ook bij de leerkrachten stellen we vast dat mannen een meer individualistische ingesteldheid hebben, een grotere voorkeur hebben voor harde repressie, en zich meer ethnocentrisch en autoritair opstellen. De verschillen zijn echter klein en wat al deze houdingen betreft zijn leerkrachten in het algemeen, zowel mannen als vrouwen, veel progressiever dan de gemiddelde Vlaming.

Visies op de school en het schoolklimaat

In de visie op hun school en hun rol als leerkracht verschillen mannelijke en vrouwelijke leerkrachten nauwelijks van elkaar. Toch stellen we ook hier een aantal verschillen vast. Zo is het opvallend dat vrouwelijke leerkrachten merkkelijk positiever staan ten opzichte van zowel hun collega's als ten opzichte van het schoolbeleid en de directie. Zowel mannen als vrouwen schatten de pedagogische doeltreffendheid van de school hoger in dan haar organisatorische doeltreffendheid. Maar beide aspecten van doeltreffendheid worden merkkelijk positiever beoordeeld door de vrouwelijke leerkrachten. Vrouwelijke leerkrachten ervaren tevens meer collegialiteit in het leerkrachtencorps dan mannen. Tenslotte zijn mannen eerder de mening toegedaan dat men niet te ver mag gaan in het tonen van emoties en het rekening houden met de emoties van leerlingen. Op de overige aspecten verschillen vrouwelijke en mannelijke leerkrachten nauwelijks. Beiden vinden, bijvoorbeeld, dat waardeopvoeding een taak is van de school en vinden een persoonsgerichte aanpak belangrijker dan een vakgerichte.

Verschillen tussen vrouwelijke en mannelijke directies

Het geslacht van de directie werd vervolgens gerelateerd aan het schoolklimaat. Ook hier bleken er verschillen te bestaan. In scholen met een directrice geven leerkrachten meer aan dat regels bespreekbaar zijn, dat ze kunnen rekenen op de steun van de directie bij disciplineproblemen en rapporteren zij een betere sfeer en meer samenwerking onder de leerkrachten. Bovendien wordt bij een directrice zowel de organisatorische als de pedagogische doeltreffendheid van het schoolbeleid hoger ingeschat door het leerkrachtencorps. Bij een mannelijke directeur zijn de leerkrachten over het algemeen meer tevreden met hun job, maar bij de vrouwelijke directrices wordt dit dan weer opgevangen door een grotere tevredenheid met de directie. Allemaal zeer gunstige resultaten dus voor de vrouwelijke schoolhoofden.

Gevolgen van de feminisering voor het onderwijs

Vrouwelijke leerkrachten verschillen van mannelijke leerkrachten. Vrouwelijke schoolhoofden verschillen van mannelijke schoolhoofden. Vrouwen en mannen werkzaam in de onderwijssector gelijken echter meer op elkaar dan dat ze van elkaar verschillen. Maar hoewel de verschillen niet zo groot zijn, kunnen we niet ontkennen dat ze er zijn. Op basis van de gevonden verschillen stelden we ons de vraag of de vervrouwelijking van het leerkrachtenberoep gevolgen zal hebben voor het onderwijs. Aan de hand van twee databanken (één resulterend uit het TIMSS-onderzoek van 1999 en één resulterend uit een onderzoek naar waardeopvoeding in het secundair onderwijs) bekeken we de invloed van de geslachtscontext van de school op zowel de cognitieve prestaties, met name het bisgedrag en de wiskunde prestaties, als op de houdingen van leerlingen.

Gevolgen voor de cognitieve prestaties van leerlingen

Op het bisgedrag van de leerlingen, heeft noch het geslacht van de leerkrachten, noch dat van de directie een betekenisvolle invloed. Wanneer geen rekening wordt gehouden met de vroegere schoolcarrière van de leerlingen, zou men evenwel de verkeerde conclusies kunnen trekken en stellen dat jongens vaker bissen in scholen met relatief meer vrouwelijke leerkrachten. Echter jongens die al gebist hebben, blijken vaker de overstap te maken naar meisjesscholen met een eerder vrouwelijk leerkrachtenteam. Wanneer men geen rekening houdt met andere leerlingenkenmerken zoals de onderwijsvorm waarin men school loopt, zou men ook ten onrechte stellen dat leerlingen meer bissen in scholen met een vrouwelijke directie. Echter vrouwelijke directies, staan in de scholen die we onderzochten vaker aan het hoofd van een school met beroeps- en/of technisch onderwijs, de onderwijsvormen waar leerlingen vaker een onregelmatige schoolloopbaan achter de rug hebben. De stelling dat een overwegend vrouwelijk leerkrachtenteam een negatieve invloed zou hebben op de cognitieve prestaties van jongens, moeten we op basis van onze analyses verwerpen.

Ook wat betreft het wiskundeonderwijs, vonden we geen samenhangen met het geslacht van de leerkrachten. De stelling dat vrouwelijke leerkrachten in het wiskundeonderwijs fungeren als rolmodellen voor meisjesleerlingen wordt in onze resultaten niet bevestigd. Meisjes gaan niet beter presteren en gaan geen positievere houdingen ten aanzien van het vak ontwikkelen wanneer ze wiskunde van een vrouw krijgen. Aan de andere kant vinden we ook hier geen bevestiging voor de stelling dat vrouwen niet adequaat les zouden kunnen geven aan jongens. Ook voor jongens maakt het niet uit of zij nu wiskundeles van een vrouw dan wel van een man krijgen.

Gevolgen voor houdingen

Met het relateren van geslachtskenmerken van onderwijspersoneel aan de houdingen van leerlingen moet zeer voorzichtig worden omgesprongen, zo blijkt uit onze analyses. Wanneer de relatie niet ten gronde wordt bekeken, wordt de indruk gewekt dat het geslacht van leerkrachten en directie sterk samenhangen met een aantal houdingen van de leerlingen. De schijnbare invloeden van het geslacht van leerkrachten op de houdingen van leerlingen zijn evenwel het gevolg van de sterke samenhang tussen de sekseratio van de leerkrachten en

die van de leerlingen zelf. Niet het geslacht van de leerkrachten, wel het geslacht van de leerlingen zelf vertoont een sterke samenhang met een aantal houdingen. Toch worden op het vlak van waardevorming een aantal duidelijke relaties gevonden, althans voor de jongens. Bij de meisjes blijkt de sekseratio van de leerkrachten op school nergens van betekenis te zijn. Bij de jongens wordt voor 5 van de 18 onderzochte attitudes (zie bijlage) een significante samenhang gevonden.

Jongens getuigen van een minder traditionele visie op rolpatronen en een hoger schoolwelbevinden naarmate er meer vrouwelijke leerkrachten zijn. Er werden echter ook negatieve samenhangen gevonden tussen een vrouwelijke leerkrachten en houdingen van jongens. Zo getuigen jongens van een lagere arbeidsethiek, een negatiever toekomstbeeld en een lager zelfbeeld naarmate zij meer vrouwelijke leerkrachten hebben. Om deze gevonden relaties te duiden, dienden we evenwel onze databank uit te breiden met een aantal kenmerken, zoals bijvoorbeeld de houdingen gemeten bij leerkrachten, hun visie op lesgeven en schoolgebeuren, ... De opname van nieuwe variabelen in de analyses, impliceert echter ook een vermindering van het aantal respondenten. Immers alleen respondenten die op elk van de vragen een geldig antwoord hebben gegeven, worden opgenomen in deze analyses. Bij het uitbreiden van onze databank met nieuwe kenmerken, stelden we echter vast dat door de daling van het aantal respondenten de eerder gevonden verbanden vrijwel allemaal verdwijnen. We moeten daarom concluderen dat er mogelijk een verband bestaat tussen de visie op traditionele rolpatronen, het zelfbeeld, het toekomstbeeld en het schoolwelbevinden van leerlingen en de sekseratio van leerkrachten, maar we kunnen dit op basis van onze data niet met volledige zekerheid bevestigen. Er is wel één houding, met name de arbeidsethiek van jongeren, waar de sekseratio van leerkrachten blijft meespelen, ongeacht het aantal respondenten in de databank. De relatie blijft tevens bestaan wanneer rekening wordt gehouden met de achtergrondgegevens van de jongens, de houdingen van leerkrachten, de visie van leerkrachten op het schoolgebeuren en andere schoolkenmerken. We stellen dit verband vast hoewel we er geen verklaring voor kunnen vinden.

Ook voor de invloed van het geslacht van de directie mag men geen te overhaaste conclusies trekken. Wanneer geen rekening wordt gehouden met de onderwijsvorm waarin jongens zitten, wordt de indruk gewekt dat jongens in scholen met een vrouwelijke directrice over minder burgerzin beschikken en dan ook racistischer zijn, een sterkere voorkeur hebben voor harde repressie en vooral materiële problemen belangrijk vinden. In dit geval wordt de schijnbare samenhang veroorzaakt door de opvallende aanwezigheid van vrouwelijke schoolhoofden in de TSO- en BSO-scholen in onze steekproef. Wanneer de onderwijsvorm in rekening wordt gebracht, blijkt ook de invloed van het geslacht van de directie niet langer van betekenis.

Beleidsaanbevelingen

Ondervertegenwoordiging van vrouwen in hogere geledingen

We stellen in onze onderzoeksgegevens een duidelijke ondervertegenwoordiging vast van vrouwen in directiefuncties. Waarom vinden we veel minder vrouwen terug in deze leidinggevende functie binnen het onderwijs? Uit Nederlands onderzoek is gebleken dat de ambitie van vrouwen in het secundair onderwijs zeker niet lager ligt. In het secundair onderwijs, bleken zowel mannen als vrouwen belangstelling te tonen voor meer leidinggevende functies. Het geringe aantal vrouwelijke schoolhoofden kan niet verklaard worden door een gebrek aan ambitie bij vrouwen. Wat betreft Vlaanderen kunnen we op basis van onze gegevens geen uitspraken doen over de ambities van vrouwelijke leerkrachten. Twee andere mogelijke oorzaken die verder dienen onderzocht te worden, zijn de consequenties die schoolleiderschap met zich meebrengen voor de privésfeer en de gehanteerde selectieprocedures. Uit onze gegevens blijkt immers dat drie kwart van de vrouwelijke leerkrachten een deeltijdse betrekking hebben in het onderwijs. Een functie in het onderwijs, al dan niet deeltijds, maakt voor vele vrouwen de ideale combinatie tussen gezin en werk. Gezien het belang dat vrouwen hechten aan de combinatie gezin en arbeid, en de alsmaar uitbreidende taak van directies zowel op administratief als pedagogisch vlak, lijkt dit een zeer realistische verklaring voor de ondervertegenwoordiging van vrouwen in

directiefuncties. Een verbetering van de voorwaarden voor het vervullen van een schoolleidersfunctie zou in dit geval een gunstige invloed kunnen hebben, al dient de haalbaarheid en wenselijkheid van dergelijke maatregelen wel bestudeerd te worden. Tenslotte vormen ook de selectieprocedures voor directies een mogelijke oorzaak. Leiding geven wordt nog al te vaak met mannelijke eigenschappen verbonden en er heerst een zeker wantrouwen ten aanzien van de leiderschapskwaliteiten van vrouwen. Onze gegevens wijzen er echter op dat vrouwelijke directies even goed een school kunnen leiden, en dat het geslacht van de directie geen enkele invloed heeft op de prestaties of de houdingen van leerlingen.

De feminisering van het onderwijs is niet problematisch voor de cognitieve prestaties van leerlingen

Het geslacht van de leerkrachten, noch dit van de directie vertoont enig verband met de cognitieve prestaties van leerlingen. Er werd geen invloed van vrouwelijke leerkrachtenteams op het bisgedrag van leerlingen gevonden, alsook geen invloed van het geslacht van leerkrachten wiskunde op de wiskundeprestaties van leerlingen. Vooral naar jongens toe wordt er wel eens gevreesd voor de schadelijke gevolgen van de vervrouwelijking van het onderwijspersoneel. Deze vrees is evenwel ongegrond, zo blijkt uit de analyses. De prestaties van jongens zijn niet slechter wanneer zij omringd worden door vrouwelijke leerkrachten. Of leerlingen nu les van een vrouw dan wel een man krijgen, maakt weinig of niets uit. Het is dan ook belangrijk dat we het beeld dat vrouwelijke leerkrachten een negatieve impact zouden hebben op de kwaliteit van het onderwijs, de wereld uithelpen.

De invloed van de feminisering van het onderwijs op de houdingen van leerlingen dient gerelativeerd te worden

De houdingen van mannelijke en vrouwelijke leerkrachten verschillen dan wel, een beetje, van elkaar, de geslachtsratio vertoont weinig verbanden met de houdingen van leerlingen. Geen enkele houding werd bij de meisjes beïnvloed door de sekseratio van de leerkrachten op hun school. Bij de jongens daarentegen, bleek voor 5 van de 18 houdingen de sekseratio van de leerkrachten wel van belang te zijn. De weinige effecten die we vinden, situeren zich wel waar er in de literatuur ook het vaakst melding van wordt gemaakt, namelijk bij de houdingen. Weliswaar gaat het hierbij niet, zoals vaak wordt geponeerd, om uitsluitend negatieve verbanden. Jongens hebben bijvoorbeeld een minder traditionele visie op rolpatronen van mannen en vrouwen naarmate er meer vrouwelijke leerkrachten zijn. In tegenstelling tot wat in de literatuur wordt gesteld, voelen jongens zich bovendien beter in hun vel op scholen met meer vrouwelijke leerkrachten. Men kan dus zeker niet stellen dat het welbevinden van jongens op school lager ligt in scholen met een sterk vrouwelijk leerkrachtencorps, integendeel. De negatieve invloeden die we vinden, bevestigen wel wat in de literatuur wordt gesteld: jongens hebben een minder positief zelfbeeld en een negatiever toekomstbeeld naarmate het leerkrachtenteam op hun school verhoudingsgewijs meer vrouwen telt. Daarnaast leidt een meer vrouwelijk leerkrachtenteam ook tot een lagere arbeidsethiek bij jongens. We hebben deze invloeden ook nader onderzocht. Omwille van de hoger aangekaarte methodologische problemen, konden we deze analyses evenwel niet uitvoeren voor 4 houdingen. Ons besluit is dan ook dat de sekseratio van leerkrachten hoogst waarschijnlijk een invloed heeft op de arbeidsethiek van jongens en mogelijk een invloed heeft op de 4 andere houdingen. Het is belangrijk te benadrukken dat het merendeel van de houdingen bij jongeren totaal niet beïnvloed wordt door de geslachtsratio van leerkrachten. Bij de meisjes geldt dit voor alle houdingen, bij de jongens voor 13 van de 18 gemeten houdingen. De effecten die doorgaans worden toegeschreven aan de vervrouwelijking van het onderwijs op vlak van waardevorming, lijken ons dan ook sterk overdreven.

Oppassen met overhaaste conclusies

Onze resultaten wijzen er echter vooral op dat men zeer voorzichtig moet zijn in de conclusies die men trekt. Wanneer wordt gesproken over de gevolgen van de feminisering van het leerkrachtenberoep doet men er best aan na te gaan of de effecten die men vindt effectief toe te schrijven zijn aan de leerkrachtengroep dan wel aan instroomkenmerken, kenmerken van de leerlingen en schoolkenmerken. Mannelijke en vrouwelijke leerkrachten verschillen ten eerste al niet zo erg van elkaar. En de relaties die in andere onderzoeken

werden gevonden tussen cognitieve prestaties werden na controle op instroomkenmerken, kenmerken van de leerlingen en schoolkenmerken niet teruggevonden. Ook de effecten op de opvattingen van jongeren, die in de literatuur worden geponeerd, vinden we na controle niet terug. Als we de balans opmaken, dan moeten we stellen dat een groot deel van de literatuur effecten poneert zonder ze werkelijk te onderzoeken en dat in ander onderzoek dan weer onvoldoende rekening wordt gehouden met instroomkenmerken en achtergrondgegevens. We kunnen op basis van onderhavig onderzoek dan ook stellen dat de bezorgdheid omtrent de feminisering van het lerarenberoep in het secundair onderwijs sterk overdreven wordt en de problematisering ervan onterecht is. Het betreft een kenmerk van het hedendaagse onderwijslandschap waarover beleidsmaker zich weinig zorgen hoeven te maken.

Bijlage: relevante figuren en tabellen

Tabel 1. Evolutie van het aantal vrouwelijke leerkrachten in het secundair onderwijs (1990-1999)

	Jan. 1990		Jan. 1999 (2000)	Grens 50% overschreden in
Aantal tewerkgestelden	48.83%	⇒	54,06% (54.95%)	1993
• Regenten en gelijkgestelden	51.44%	⇒	55.43%	Voor 1990
• Licentiaten	42.98%	⇒	51.36%	1998
Equivalent voltijds tewerkgestelden	47.40%	⇒	52,24% (53,23%)	1996
• Regenten en gelijkgestelden	49.90%	⇒	53.69% (54,20%)	1991
• Licentiaten	41.74%	⇒	49.27% (50,15%)	2000

Tabel 2. Discriminantanalyse mannelijke versus vrouwelijke leerkrachten, op basis van maatschappelijke attitudes (gegevens waardeonderzoek, OBPWO 95.03): Tien meest discriminerende attitudes

Mannelijke leerkrachten	Maat van discriminatiekracht	Vrouwelijke leerkrachten
Traditioneel rolpatroon	0.687	
	0.407	Authenticiteitsvertoog

Utilitair individualisme	0.268	
	0.267	Relatievastheid
	0.229	Burgermoraal
Autoritarisme	0.215	
Cultureel racisme	0.201	
Linkse positie op de Oude breuklijn	0.196	
Harde repressie	0.193	
Sociaal racisme	0.192	
67.2% juist geklasseerd		

Tabel 3. Discriminantanalyse mannelijke versus vrouwelijke leerkrachten, op basis van schoolgebonden houdingen en attitudes (gegevens waardeonderzoek, OBPWO 95.03): Tien meest discriminerende aspecten

Mannelijke leerkrachten	Maat van discriminatiekracht	Vrouwelijke leerkrachten
	.634	Organisatorische doeltreffendheid
	.525	Algemene sfeer onder de leerkrachten (positief)
	.505	Pedagogische doeltreffendheid
Deskundigheidsgerichtheid	.295	
	.274	Belang opleidingstaak onderwijs
	.217	Schoolsatisfactie
	.188	Bespreekbaarheid reglementen
	.175	Algemene satisfactie leerkrachtenberoep
	.173	Samenwerking onder leerkrachten

Ervaring probleemgedrag op school	.163	
61.5% juist geklasseerd		

Tabel 4. Discriminantanalyse schoolklimaat gemeten bij leerkrachten naargelang het geslacht van de directie (n= 63, gegevens waardeonderzoek, OBPWO 95.03)

Vrouwelijke directeur	Discriminatiekracht	Mannelijke directeur
Bespreekbaarheid reglementen	.490	
Organisatorische doeltreffendheid	.384	
Pedagogische doeltreffendheid	.272	
	.257	Algemene satisfactie met het leerkrachtenberoep
Satisfactie met de schoolleiding	.218	
	.213	Bereikbaarheid van leerkrachten
	.212	Persoonsgerichtheid
Ervaring probleemgedrag	.163	
Samenwerking onder leerkrachten	.158	
	.119	Belang van opleidingstaak
69.8% van de schoolhoofden juist geklasseerd		

Tabel 5. houdingen gemeten bij leerlingen (gegevens waardeonderzoek, OBPWO 95.03)

Naam	Gemeten houding
Burgerzin	
Etnocentrisme	Negatieve houding tegenover migranten.
Utilitair individualisme	Mensbeeld waarin alles in functie van eigenbelang staat
Traditionele genderopvattingen	Opvattingen over traditionele sekserollen

Harde repressie	Houding tegenover hard repressief optreden t.a.v. misdadigers
Solidariteitsgevoel	Houding tegenover solidariteit tussen mensen
Zelfontplooiing	Belang dat gehecht wordt aan zelfontplooiing
Postmaterialisme	Op basis van maatschappelijke problemen die men belangrijk acht, proxy voor postmaterialisme
Ethische gestrengheid	
Burgermoraal	Het niet gerechtvaardigd van normovertredend gedrag
Tolerantie bio-ethiek	Tolerante houding t.a.v. handelingen in de sfeer van seksuele- en bio-ethiek
Relatievastheid	Houding tegenover relatievastheid
Arbeidsethiek	Traditionele houding tegenover arbeid in het algemeen.
Autonomie	Belang dat men hecht aan persoonlijke autonomie
Welbevinden	
Negatief toekomstbeeld	Mate waarin men een negatief beeld heeft over de toekomst
Sociale demotie	Maat voor het gevoel van maatschappelijke achterstelling bij jongeren
Positief zelfbeeld	Maat voor zelfwaardering van de leerling
Politieke machteloosheid	Gevoelens van machteloosheid tegenover politiek
Oude breuklijn	Houding tegenover sociaal-economische ongelijkheid en herverdeling
Algemeen schoolwelbevinden	Maat voor algemeen welbevinden van de leerling op school

Tabel 6. Overzicht effecten van vrouwelijke leerkrachten en directies op jongens

	Vrouwelijke leerkrachten	Vrouwelijke directies
--	--------------------------	-----------------------

	Bruto-effect	Netto-effect*	Bruto-effect	Netto-effect
Bisgedrag	0 (geen effect)	0	+	0
			(positief verband)	
Wiskundeprestaties	0	0	0	0
Wiskundeattitudes	0	0	0	0
Houdingen				
Traditioneel rolpatroon	- (negatief verband)	?	0	0
Etnocentrisme	0	0	+	0
Voorkeur voor harde repressie	0	0	+	0
Postmaterialisme	0	0	-	0
Arbeidsethiek	-	-	0	0
Negatief toekomstbeeld	+	?	0	0
Positief zelfbeeld	-	?	0	0
Schoolwelbevinden	+	?	0	0
Overige 10 houdingen (individualisme, solidariteitsgevoel, houding t.o.v. politiek, sociale demotie...)	0	0	0	0

*Na controle voor instroom en achtergrond van leerlingen